

Mänskliga rättigheter och den transatlantiska slavhandeln

Använd den här övningen för att ge eleverna större kunskap om FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Den speglar hur människors rättigheter kränktes under det transatlantiska slaveriets dagar, innan det fanns några internationella överenskommelser om våra grundläggande fri- och rättigheter. Kampen mot slaveri har bidragit till utvecklingen av de mänskliga rättigheterna som vi känner till dem i dag, då den var den första moderna folkrörelsen mot rasism och för mänskliga rättigheter.

Övningen uppmuntrar eleverna till att fundera över vilka mänskliga rättigheter, i modern mening, som kränktes under den transatlantiska slavhandeln. De inspireras också till att reflektera över begrepp som frihet, jämlikhet, värdighet och rättvisa.

Gör så här

1. Dela in eleverna i par eller mindre grupper.
2. Ge varje par/grupp ett exemplar av FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Dela också ut tidningen Slaveri då och nu.
3. Be eleverna fundera på och diskutera vilka rättigheter slavarna hade eller inte hade. De får veta mer om hur slavarna behandlades och levde på sidorna 3–8 i tidningen Slaveri då och nu, men de kan även använda sig av andra källor, till exempel böcker eller internet.
4. Dela ut "faktakorten" (se PDF). Eleverna ska para ihop varje faktakort med en rättighet. Exempelvis kan rätten till åsiktsfrihet, yttrandefrihet, tankefrihet,

samvetsfrihet och religionsfrihet paras ihop med uttalandet "Slavarna hade inte rätt att uttrycka sina egna åsikter."

Medan det faktum att slavarna inte fick gå i skolan paras ihop med Artikel 26. Eleverna kan skriva artikelnumren på baksidan av faktakorten.

5. Låt därefter eleverna möta och diskutera en av de andra grupperna för att jämföra vad de kommit fram till samt utbyta idéer och åsikter.

Avslutning

Som avslutning hålls en kort gruppdiskussion i helklass, till exempel utifrån följande frågor:

- Vilka rättigheter blev de förslavade afrikanerna nekade under slavhandeln?
- Hade slavarna några av de rättigheter som finns i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna?
- Har eleverna lärt sig något nytt och/eller ändrat åsikt om något efter att ha läst materialet och studerat andra källor?
- Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna kom till 1948 och är idag accepterad av de flesta länder i världen. Får alla människor i världen sina rättigheter tillgodosedda i Sverige respektive i världen? Om svaret är nej, diskutera varför.

Övningen innehåller

- Faktakort
- Facit till faktakort
- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

De förslavade afrikanerna hölls i fångenskap och hölls ofta inlåsta eller kedjade

Slavarna hade inte rätt att uttrycka sina egna åsikter och de fick inte rösta eller delta i det politiska livet.

Slavar fick inte röra sig fritt någonstans. När slavsystemet blev mer etablerat stiftades lagar som reglerade var de fick befinna sig på slavägarnas egendomar och i omgivningarna.

Slavhandeln ledde till miljontals afrikaners för tidiga död. Av dem som inte gick under av sjukdomar redan på slavskepen dog cirka en tredjedel under de första tre åren efter ankomsten till Västindien eller den amerikanska kontinenten.

Slavar kunde inte välja om och när de ville arbeta. Slavägaren bestämde exakt vad de skulle göra. Slavar som vägrade arbeta straffades med exempelvis piskning, brännmärkning eller bärande av halsjärn och bojor.

I det koloniala Amerika och Västindien tvingades slavar ofta att spela, sjunga och dansa för att roa slavägarna. Men var förbjudna att spela vissa instrument, till exempel trummor, eftersom det ansågs att traditionell musik hjälpte slavar att hålla ihop mot ägarna.

De vita stiftade lagar som gjorde afrikanska människor till sina ägodelar. Slavägarna hade total kontroll över de förslavade afrikanernas liv – slavarerna hade inga som helst juridiska möjligheter att förändra sin situation.

Slavarna drabbades av många sjukdomar på plantagerna, till följd av omänskligt hårt arbete, undernäring och uttorkning. De fick ofta för lite att äta och vissa slavägare gav dem med flit för lite mat för att bryta ned deras motståndskraft.

Slavarna fick inte ingå äktenskap och barn som föddes av kvinnliga slavar blev automatiskt slavar, och "tillhörde" mammans ägare.

Slavar kunde straffas eller avrättas godtyckligt av sina ägare. Ofta var straffen grymma och tortyrliknande såsom piskning eller att slavarerna bands eller kedjades fast utan mat och vatten under flera dygn.

Afrikanska män, kvinnor och barn kidnappades från sina hemländer och tvingades leva i en helt annan del av världen. De fick inte längre tala sina egna språk eller utöva sin egen kultur och religion

Slavarna fick inte äga något, vare sig mark, hus eller saker.

De flesta förslavade afrikanerna tvingades att förneka sin egen religion/tro och omvändes till slavägarnas tro, kristendomen. De förbjöds att utöva sin traditionella tro men fick inte heller delta i gudstjänster i de kristna kyrkorna eller ordna egna bönenöten, bland annat för att ägarna trodde att de då skulle planera uppror.

Slavarna fick inte gå i skolan eller lära sig att läsa eller skriva. Det var viktigt för slavägarna att deras slavar inte kunde få information om vad som hände i världen omkring, till exempel om rörelsen mot slaveri.

Faktakort

Nedan ges exempel på vilka artiklar i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som *tydligast* inte blir uppfyllda i de olika exemplen. Observera dock att artiklarna 1 till 6 inte har skrivits in i facit. Dessa utgör en förutsättning för att de övriga artiklarna ska kunna respekteras. Det kan vara bra att i en efterföljande diskussion med eleverna göra dem medvetna om detta samt att de mänskliga rättigheterna i princip är *odelbara och beroende av varandra*.

De förslavade afrikanerna hölls i fångenskap och hölls ofta inlåsta eller kedjade. **(Artikel 5)**

Slavarna hade inte rätt att uttrycka sina egna åsikter och de fick inte rösta eller delta i det politiska livet. **(Artikel 19 och 21)**

Slavar fick inte röra sig fritt någonstans. När slavsystemet blev mer etablerat stiftades lagar som reglerade var de fick befinna sig på slavägarnas egendomar och i omgivningarna. **(Artikel 7 och 13)**

Slavhandeln ledde till miljontals afrikaners för tidiga död. Av dem som inte gick under av sjukdomar redan på slavskeppen dog cirka en tredjedel under de första tre åren efter ankomsten till Västindien eller den amerikanska kontinenten. **(Artikel 3)**

Slavar kunde inte välja om och när de ville arbeta. Slavägaren bestämde exakt vad de skulle göra. Slavar som vägrade arbeta straffades med exempelvis piskning, brännmärkning eller bärande av halsjärn och bojor. **(Artikel 4, 5 och 23)**

I det koloniala Amerika och Västindien tvingades slavar ofta att spela, sjunga och dansa för att roa slavägarna. Men var förbjudna att spela vissa instrument, till exempel trummor, eftersom det ansågs att traditionell musik hjälpte slavarna att hålla ihop mot ägarna. **(Artikel 27)**

De vita stiftade lagar som gjorde afrikanska människor till sina ägodelar. Slavägarna hade total kontroll över de förslavade afrikanernas liv – slavarna hade inga som helst juridiska möjligheter att förändra sin situation. **(Artikel 6, 7 och 8)**

Slavarna drabbades av många sjukdomar på plantagerna, till följd av omänskligt hårt arbete, undernäring och uttorkning. De fick ofta för lite att äta och vissa slavägare gav dem med flit för lite mat för att bryta ned deras motståndskraft. **(Artikel 23 och 25)**

Slavarna fick inte ingå äktenskap och barn som föddes av kvinnliga slavar blev automatiskt slavar, och "tillhörde" mammans ägare. **(Artikel 12 och 16)**

Slavar kunde straffas eller avrättas godtyckligt av sina ägare. Ofta var straffen grymma och tortyrliknande såsom piskning eller att slavarna bands eller kedjades fast utan mat och vatten under flera dygn. **(Artikel 5)**

Afrikanska män, kvinnor och barn kidnappades från sina hemländer och tvingades leva i en helt annan del av världen. De fick inte längre tala sina egna språk eller utöva sin egen kultur och religion. **(Artikel 13, 18, 27)**

Slavarna fick inte äga något, vare sig mark, hus eller saker. **(Artikel 17)**

De flesta förslavade afrikanerna tvingades att förneka sin egen religion/tro och omvändes till slavägarnas tro, kristendomen. De förbjöds att utöva sin traditionella tro men fick inte heller delta i gudstjänster i de kristna kyrkorna eller ordna egna bönemöten, bland annat för att ägarna trodde att de då skulle planera uppror. **(Artikel 18 och 20)**

Slavarna fick inte gå i skolan eller lära sig att läsa eller skriva. Det var viktigt för slavägarna att deras slavar inte kunde få information om vad som hände i världen omkring, till exempel om rörelsen mot slaveri. **(Artikel 26)**

Eftersom erkännandet av det inneboende värdet hos alla som tillhör människosläktet och av deras lika och obestridda rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

Eftersom ringaktning och förakt för de mänskliga rättigheterna har lett till barbariska gärningar som har upprört mänsklighetens samvete, och då skapandet av en värld där människorna åtnjuter yttrandefrihet, trosfrihet och frihet från fruktan och nöd har tillkännagivits som folkens högsta strävan,

Eftersom det är väsentligt för att människorna inte som en sista utväg skall tvingas att tillgripa uppror mot tyranni och förtryck att de mänskliga rättigheterna skyddas genom rättsstatens principer,

Eftersom det är väsentligt att främja utvecklingen av vänskapliga förbindelser mellan nationerna,

Eftersom Förenta nationernas folk i stadgan åter har bekräftat sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna, den enskilda människans värdighet och värde samt mäns och kvinnors lika rättigheter och har beslutat att främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet,

Eftersom medlemsstaterna har åtagit sig att i samverkan med Förenta nationerna säkerställa en allmän och faktisk respekt för och efterlevnad av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

Eftersom en gemensam uppfattning om innebörden av dessa rättigheter och friheter är av största betydelse för att uppfylla detta åtagande, tillkännager generalförsamlingen denna allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som en gemensam norm för alla folk och nationer i syfte att alla människor och samhällsorgan med denna förklaring i ständig åtanke skall sträva efter att genom undervisning och utbildning främja respekten för dessa rättigheter och friheter samt genom progressiva åtgärder, både nationellt och internationellt, se till att de erkänns och tillämpas allmänt och effektivt både bland folken i medlemsstaterna och bland folken i områden som står under deras jurisdiktion.

Artikel 1

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Artikel 2

Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3

Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 4

Ingen får hållas i slaveri eller trälldom; slaveri och slavhandel i alla dess former skall vara förbjudna.

Artikel 5

Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 6

Var och en har rätt att överallt erkännas som en person i lagens mening.

Artikel 7

Alla är lika inför lagen och är berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. Alla är berättigade till samma skydd mot alla former av diskriminering som strider mot denna förklaring och mot varje anstiftan till sådan diskriminering.

Artikel 8

Var och en har rätt till verksam hjälp från sitt lands nationella domstolar mot handlingar som kränker hans eller hennes grundläggande rättigheter enligt lag eller författning.

Artikel 9

Ingen får godtyckligt anhållas, hållas fängslad eller landsförvisas.

Artikel 10

Var och en är på samma villkor berättigad till en rättvis och offentlig förhandling vid en oberoende och opartisk domstol vid prövningen av hans eller hennes rättigheter och skyldigheter och av varje anklagelse om brott mot honom eller henne.

Artikel 11

1. Var och en som är anklagad för brott har rätt att betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen har fastställts vid en offentlig rättegång, där personen åtnjuter alla rättssäkerhetsgarantier som behövs för hans eller hennes försvar.

2. Ingen får fällas till ansvar för en gärning eller underlåtenhet som inte utgjorde ett brott enligt nationell eller internationell lag vid den tidpunkt då den begicks. Det får inte heller utmätas strängare straff än vad som var tillämpligt vid den tidpunkt brottet begicks.

Artikel 12

Ingen får utsättas för godtyckligt ingripande i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller för angrepp på sin heder eller sitt anseende. Var och en har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden och angrepp.

Artikel 13

1. Var och en har rätt att fritt förflytta sig och välja bostadsort inom varje stats gränser.

2. Var och en har rätt att lämna varje land, även sitt eget, och att återvända till sitt land.

Artikel 14

1. Var och en har rätt att i andra länder söka och åtnjuta asyl från förföljelse.

2. Denna rätt får inte åberopas vid rättsliga åtgärder som genuint grundas på icke-politiska brott eller på gärningar som strider mot Förenta nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 15

1. Var och en har rätt till en nationalitet.

2. Ingen får godtyckligt fråntas sin nationalitet eller nekas rätten att ändra nationalitet.

Artikel 16

1. Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning med avseende på ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. Män och kvinnor skall ha samma rättigheter i fråga om äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning.

2. Äktenskap får endast ingås med de blivande makarnas fria och fulla samtycke.

3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och har rätt till samhällets och statens skydd.

Artikel 17

1. Var och en har rätt att äga egendom, både enskilt och tillsammans med andra.

2. Ingen får godtyckligt fråntas sin egendom.

Artikel 18

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

Artikel 19

Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet.

Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.

Artikel 20

1. Var och en har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.

2. Ingen får tvingas att tillhöra en sammanslutning.

Artikel 21

1. Var och en har rätt att delta i sitt lands styre, direkt eller genom fritt valda ombud.

2. Var och en har rätt till lika tillträde till offentlig tjänst i sitt land.

3. Folkets vilja skall utgöra grundvalen för statsmakternas myndighet. Folkviljan skall uttryckas i periodiska och verkliga val, som skall genomföras med tillämpning av allmän och lika rösträtt och hemlig röstning eller ett likvärdigt fritt röstförfarande.

Artikel 22

Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för hävdandet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser.

Artikel 23

1. Var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden samt till skydd mot arbetslöshet.

2. Var och en har utan diskriminering rätt till lika lön för lika arbete.

3. Var och en som arbetar har rätt till en rättvis och tillfredsställande ersättning som ger honom eller henne och hans eller hennes familj en människovärdig tillvaro och som vid behov kan kompletteras med andra medel för socialt skydd.

4. Var och en har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att värna sina intressen.

Artikel 24

Var och en har rätt till vila och fritid, innefattande skälig begränsning av arbetstiden samt regelbunden betald ledighet.

Artikel 25

1. Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll.

2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn skall åtnjuta samma sociala skydd, vare sig de är födda inom eller utom äktenskapet.

Artikel 26

1. Var och en har rätt till utbildning. Utbildningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk. Yrkesutbildning och teknisk utbildning skall vara tillgänglig för alla. Den högre utbildningen skall vara öppen för alla med hänsyn till deras förmåga.

2. Utbildningen skall syfta till att utveckla personligheten till fullo och till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen skall också främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt främja Förenta nationernas verksamhet för fredens bevarande.

3. Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.

Artikel 27

1. Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, att njuta av konst samt att få ta del av vetenskapens framsteg och dess förmåner.

2. Var och en har rätt till skydd för de ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga verk till vilka han eller hon är upphovsman.

Artikel 28

Var och en har rätt till ett socialt och internationellt system där de rättigheter och friheter som behandlas i denna förklaring till fullo kan förverkligas.

Artikel 29

1. Var och en har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans eller hennes personlighet ensamt är möjlig.

2. Vid utövandet av sina rättigheter och friheter får en person endast underkastas sådana inskränkningar som har fastställts i lag och enbart i syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras rättigheter och friheter samt för att tillgodose ett demokratiskt samhälles berättigade krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.

3. Dessa rättigheter och friheter får inte utövas på ett sätt som är oförenligt med Förenta nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 30

Ingenting i denna förklaring får tolkas som att det innebär en rätt för en stat, en grupp eller en enskild person att ägna sig åt en verksamhet eller att utföra en handling som syftar till att omintetgöra någon av de rättigheter eller friheter som anges i förklaringen. ■